

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Філологічний факультет

Кафедра загального та прикладного мовознавства

Завідувач кафедри

(підпис) Володимир ГУТОРОВ
(ініціали, прізвище)
“ ” _____ 2023 р.

**Стратегії та способи перекладу фільмонімів
з англійської мови на українську**

Кваліфікаційна робота
студентки 4 курсу
першого (бакалаврського) рівня
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.10 прикладна лінгвістика
освітньо-професійної програми
«Прикладна лінгвістика та англійська мова»
Баркової Тетяни В'ячеславівни

Керівник
Крапива Юлія Василівна,
канд. філол. наук, доцент,
доцент закладу вищої освіти
кафедри загального та прикладного
мовознавства

Оцінка
за національною шкалою _____

Кількість балів: _____

Голова комісії

(підпис) **Ігор ЧОРНИЙ**
(прізвище та ініціали)

Харків – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ПЕРЕКЛАДУ ФІЛЬМОНІМІВ	5
1.1. Поняття «фільмонім»	5
1.2. Фільмоніми у різних кінематографічних жанрах	9
1.3. Поняття «переклад»	13
1.4. Перекладацькі трансформації	17
Висновки до розділу 1	22
РОЗДІЛ 2. ВИЗНАЧЕННЯ ТЕНДЕНЦІЙ У ПЕРЕКЛАДІ ФІЛЬМОНІМІВ	24
2.1. Класифікація способів перекладу фільмонімів	24
2.2. Аналіз вибірки англomовних фільмонімів, перекладених українською мовою	29
Висновки до розділу 2	36
ВИСНОВКИ	37
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	39

ВСТУП

Нові іншомовні кінострічки виходять ледь не кожного тижня, і кожна з них має назву, яку необхідно перекласти. Не завжди достатньо простого послівного перекладу, адже назва фільму має приваблювати потенційних глядачів, бути для них цікавою і зрозумілою. Вивчення основних тенденцій перекладу фільмонімів, а також способів їх передачі мовою перекладу є необхідним для підвищення якості адаптації іншомовних назв. Вищезазначене свідчить про **актуальність** теми нашого дослідження.

Кваліфікаційну роботу виконано у науковому семінарі «Теоретичні та прикладні аспекти соціолінгвістики» відповідно до тематичного плану наукових досліджень кафедри загального та прикладного мовознавства Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Мета дослідження – вивчити способи перекладу фільмонімів з англійської мови на українську, ураховуючи основні перекладацькі стратегії.

Завдання роботи такі:

- 1) уточнити поняття «фільмонім»;
- 2) виділити функції заголовка кінострічки;
- 3) розкрити сутність поняття «переклад» та охарактеризувати основні стратегії під час цього процесу;
- 4) визначити та проаналізувати способи перекладу фільмонімів;
- 5) встановити найактуальніші способи перекладу фільмонімів, зумовлені певною перекладацькою стратегією;
- 6) вивчити залежність між вибором стратегії та способу перекладу фільмоніма та жанром кінострічки.

Об'єкт дослідження – фільмонім як репрезентант кінострічки.

Предмет дослідження – стратегії та способи, якими послуговуються під час перекладу фільмонімів з англійської мови на українську.

Були використані такі **методи** дослідження: описовий метод, класифікація та аналіз.

Теоретико-методологічною основою роботи є праці українських та зарубіжних дослідників, таких, як І. Ануріна [Ануріна, 2019], Т. Журавель, Н. Хайдарі [Журавель, Хайдарі, 2015], Н. Іваницька [Іваницька, 2021], О. Остроушко [Остроушко, 2010], А. Імре [Imre, 2012], П. Ньюмарк [Newmark, 1988], Д. Паню [Panou, 2013] та ін.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розробці нової системи класифікації способів перекладу фільмонімів з подальшим виявленням тенденцій цього процесу.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості використати їх як підґрунтя для подальших досліджень. У майбутньому є можливість розширити і поглибити напрацьований матеріал з метою виявлення більш специфічних особливостей перекладу фільмонімів.

Апробація результатів дослідження: обговорення в рамках наукового семінару «Теоретичні та прикладні аспекти соціолінгвістики» на кафедрі загального та прикладного мовознавства Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна; участь у I Всеукраїнській (НЕ)класичній студентській науковій інтернет-конференції «Мовно-літературний коворкінг» (м. Харків, 22 листопада 2022 року).

Публікація: Баркова Т. В. Стратегії перекладу фільмонімів: форенизація чи доместикація? // Збірник статей за матеріалами I Всеукраїнської (НЕ)класичної студентської наукової інтернет-конференції «Мовно-літературний коворкінг» (22 листопада 2022 року), м. Харків. Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2022. С. 176–179 [Баркова, 2022].

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаної літератури (39 позицій), завершується анотаціями. Загальний обсяг дослідження – 38 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ПЕРЕКЛАДУ ФІЛЬМОНІМІВ

1.1. Поняття «фільмонім»

Уточнення поняття «фільмонім» є критично важливим для нашого дослідження, адже саме фільмонім є його об'єктом. Але в першу чергу варто було б визначити поняття, безпосередньо пов'язане з фільмонімом, а саме поняття фільму.

Академічний «Словник української мови» подає наступні тлумачення цього слова: 1) твір кіномистецтва, кінокартина; 2) тонка прозора плівка, що використовується для фото і кінозйомки; 3) те саме, що фільмокопія [Словник української мови, ел. ресурс]. У нашому дослідженні буде використовуватися перше значення, оскільки саме воно є релевантним для цілей дослідження.

Тепер, коли поняття «фільм» визначено, можна перейти безпосередньо до фільмоніма. Варто зазначити, що в англійській мові це слово відсутнє, замість нього використовується словосполучення «назва фільму» (“film title”). Саме англійське слово “title” походить від латинського слова “titulus”, котре перекладається як напис або позначка [Online Etymology Dictionary, ел. ресурс].

Найчастіше у роботах, що присвячені даній темі, використовують визначення фільмоніма як «висловлювання, що репрезентує ситуацію, змодельовану фільмом», що було запропоноване дослідницею Є. Книш [Іваницька, 2021]. Це визначення доволі чітко змальовує номінативну функцію фільмонімів, але водночас можна навести безліч випадків, для яких воно не є правдивим. Наприклад, американський фільм «Перспективна дівчина» (“Promising young woman”) 2020 року випуску розповідає історію не молодій дівчини, що йде до своєї мрії, а дорослої жінки, що мстить тим,

хто її колись образив. У даному випадку фільмонім, якщо і відображає змальовану у кінострічці історію, то робить це дуже неточно. До того ж, при перекладі англомовних фільмонімів їхній початковий зміст часто змінюється, якщо не втрачається зовсім. Як приклад можна навести американсько-канадську різдвяну комедію “Fatman”, що вийшла у 2020 році, і чия назва в українському прокаті звучала як «Полювання на Санту». Хоча в даному випадку український фільмонім репрезентує сюжет, змодельований стрічкою, навіть краще за оригінальний.

Також можна зустріти думку, що назва фільму має містити не змодельовану фільмом ситуацію, а його основну ідею, подану у стислій формі [Kovalenko, Oleshkevich, Sazonova, Zabrudska, 2022, с. 104]. Але використання саме такого визначення ставить інше питання – що маєтись на увазі під ідеєю фільму? Найчастіше фільмоніми є більш конкретними, і називають певний аспект фільму, а не абстрактну ідею. Тому це визначення не є релевантним для нашого дослідження.

Англомовні фільми можна умовно розділити на наступні категорії за значенням:

1) такі, чия назва репрезентує персонажа. Фільмонімом у таких випадках виступає ім'я, прізвище, титул, або інша характеристика головного героя. Прикладом такого фільму може бути «Залізна Людина» (“Iron Man”), де в якості фільмоніма виступає супергеройський псевдонім головного персонажа. До цієї категорії часто входять блокбастери і фільми, що є екранізацією коміксів.

2) такі, чия назва репрезентує місце або час подій. Для цієї категорії фільмонімом виступає характеристика місця, у якому відбуваються події фільму, або часового проміжку, у який вони відбуваються. Приклади: «Термінал» (“The Terminal”) – фільм, що розповідає про героя, який застряг у терміналі аеропорту; «Хелловін» (“Halloween”) – події у фільмі відбуваються під час свята Хелловін;

3) такі, чия назва репрезентує сюжет фільму. В цьому випадку фільмонімом виступає слово чи фраза, що прямо чи завуальовано змальовує події, що відбуваються у фільмі. Приклад: «Вбивство у «Східному експресі»» (“Murder on the Orient Express”) – екранізація однойменного роману Агати Крісті, що розповідає про розслідування таємничого вбивства [Shi, 2014].

Також існують фільмоніми, яким притаманні риси не одного, а двох цих категорій, як, наприклад, «Людина-павук: Додому шляху нема» (“Spider-man: No Way Home”). Перша частина цього фільмоніма називає псевдонім головного героя, друга ж змальовує обставини, у яких він опиняється, тобто сюжет. Такі фільмоніми пропонуємо називати змішаними і виносити в окрему категорію.

Фільмоніми можуть мати різну граматичну форму – слова («Після»), словосполучення («Шлях додому»), або навіть цілого речення («Чи вмієш ти зберігати секрети?»). Може здатися, що фільмонім у формі речення здатен передати більшу кількість інформації про фільм, але, це необов’язково так. Згадані вище фільмоніми, що репрезентують персонажів, можуть складатися лише з імені головного героя фільму, і при цьому вдало змальовувати сюжет, оскільки його центром є власне цей герой. Оскільки такі назви часто є характерними для блокбастерів, де сюжет є нескладним, а більшість персонажів є лише фоном для головного героя, то сфокусувати всю увагу саме на ньому, перетворивши його ім’я у назву, здається цілком логічним. Якщо ж мова йде про фільмоніми, що репрезентують сюжет фільму, то речення або словосполучення дійсно можуть передати інформацію більш вдало, але для того, щоб впевнено казати про це, необхідно аналізувати конкретний фільм і конкретний фільмонім.

Також фільмонім може бути представлений складним знаком, тобто містити в собі не просто завуальовану, а певним чином закодовану інформацію. Яскравим прикладом такого фільмоніму є назва фільму «Симона», що був знятий у 2002 році режисером Аль Пачіно. Оригінальна назва “Simone”, що співпадала з іменем головної героїні, на письмі була

стилізована як “S1mOne”. У такому вигляді назва майже співпадала із акронімом “S1m One”, що використовується у сфері розробок програмного забезпечення та розшифровується як “Simulation One”, тобто «Симуляція Один» [Cooper, 2003]. На перший погляд ця закодована інформація не має сенсу, але в контексті сюжету фільму, головна героїня якого є не живою людиною, а комп’ютерною моделлю, симуляцією, стає зрозумілим, чому автори фільму вирішили розмістити її в назві. Таким чином, цей фільмонім відноситься одразу до двох категорій за значенням – він репрезентує головну героїню, і, у закодованій формі, сюжет фільму. На жаль, складність фільмоніму втрачається при перекладі українською, оскільки письмова стилізація зникає. З іншого боку, невідомо, чи змогли б люди, що не є носіями англійської мови та є далекими від сфери програмних розробок, зрозуміти закодоване таким чином повідомлення.

Є підстави вважати, що фільмонім є еквівалентом заголовку друкованого чи рукописного тексту. Заголовок є обов’язковою частиною твору, назвою, котра в конкретній (експліцитно) або завуальованій (імпліцитно) формі позначає основну задумку творця тексту [Лесневська, 2017, с. 60]. Те саме можна сказати і про фільм, котрий не може не мати назви. Яку саме інформацію, імпліцитну чи експліцитну, буде нести фільмонім, залежить від ідеї, яку творець стрічки вкладає у сам фільм та у його назву. Задача перекладача – не впустити цю ідею, адаптуючи фільмонім іншою мовою.

Фільмоніми, як і заголовки художніх творів, виконують наступні важливі функції :

- 1) номінативну функцію. Ця функція допомагає ідентифікувати певну кінострічку і відокремити її від інших;
- 2) інформативну функцію. Назва фільму має нести певну інформацію про події в ньому, або метафоричний зміст, котрий можна співвіднести з цими подіями;
- 3) рекламну функцію. Фільмонім має бути таким, що приваблює увагу потенційних глядачів. Це є основною причиною внесення змін у

назви іншомовних фільмів, котрі містять певні вирази або поняття, невластиві країні, для якої створюється локалізація [Савчук, Рибаківа, 2018, с. 83].

З усього вищесказаного можна зробити висновок, що фільмонім – це назва кінострічки, яка або безпосередньо змальовує її сюжет, або може бути співвіднесена з ним. За своєю природою та функціями фільмонім подібний до текстового заголовка, може репрезентувати різні аспекти фільму, а також містити закодовану інформацію.

1.2. Фільмоніми у різних кінематографічних жанрах

За всю історію кінематографу було знято безліч фільмів, які можна розподілити на певні категорії за різними ознаками, найочевиднішою з яких є жанр. Згідно з академічним «Словником української мови» жанр є видом творів у галузі певного мистецтва, що характеризується тими чи іншими сюжетними і стилістичними ознаками [Словник української мови, ел. ресурс].

Якщо ж говорити не про мистецтво взагалі, а конкретно про кінематограф, то жанр описується як група фільмів, що мають спільну тематику, форму і стиль оповіді, а також комунікативну функцію [Bondebjerg, 2015].

Основними фундаментальними жанрами кінематографу, як правило, вважають так звані класичні голлівудські жанри, такі як мелодрама, комедія, бойовик-пригода, наукова фантастика, фільм жахів, вестерн, нуар, детектив і мюзикл [Bondebjerg, 2015]. Однак стійкого списку жанрів не існує, і кожна база даних використовує власне розподілення. Так, наприклад, електронний ресурс Internet Movie Database (IMDb) подає список із 24 жанрів. У цьому списку бойовик і пригоди виступають окремими самостійними категоріями, а поруч із жанром «мюзикл» існує жанр «музикальний фільм» [Internet Movie Database, ел. ресурс].

У свою чергу український електронний ресурс KINO-TEATR.UA при спробі відсортувати фільми за жанром пропонує користувачу вибір із більш ніж 60 жанрів. Однак варто зазначити, що в списку жанрів цієї кінобази вказані також серіал, спектакль, концерт та декілька інших понять, що за своєю суттю є не фільмами, а телевізійними шоу або відеозаписами певних подій, що належать до іншого виду мистецтва, таких як вистави опери чи балету, концерти тощо [KINO-TEATR.UA, ел. ресурс].

З цього можна зробити висновок, що не сформовано єдиної думки щодо того, скільки існує жанрів, і творці тематичних баз даних самостійно вирішують, що виділяти як жанр, а що ні.

У цьому дослідженні ми будемо послуговуватися даними щодо жанрів певних фільмів, котрі надає портал KINO-TEATR.UA, оскільки кінобаза саме цього ресурсу була використана для створення вибірки фільмонімів англійською і українською мовами.

Деякі жанри мають яскраво виражені тенденції щодо використання певного виду фільмонімів. Так, наприклад, у так званих кінокоміксах (фільмах, що є екранізацією коміксів) і супергеройських фільмах фільмонім або його частина дуже часто є таким, що репрезентує персонажа, або ж команду персонажів. Головних героїв називають такі назви супергеройських фільмів, як «Шазам!», «Капітан Марвел», «Чорний Адам». У фільмонімах «Месники: Завершення», «Хижі пташки (та фантастична Харлі Квін)», «Загін самогубців: Місія Навиліт» описані команди героїв, що виконують дію у цих фільмах. Часто фільмоніми супергеройських стрічок є змішаними, тобто окрім вказівки на героя чи команду присутня вказівка на час («Диво-жінка 1984»; 1984 тут позначає рік, у який відбуваються події), місце («Доктор Стрендж у Мультивсесвіті божевілля») або сюжетні події («Чорна Пантера: Ваканда назавжди»; у цьому випадку на сюжет вказує частки «Ваканда назавжди», оскільки ця фраза використовується персонажами як гасло під час боротьби за збереження своєї країни). Але незважаючи на велику кількість

змішаних фільмонімів серед стрічок цього жанру, тенденція називати у них головних героїв очевидна.

Схожу, хоча і не таку поширену тенденцію можна також спостерігати у біографічних фільмах, з очевидної причини – якщо фільм описує життя конкретної людини, логічно винести ім'я або прізвище цієї людини в назву. Це сприяє виконанню фільмонімом рекламної функції, оскільки глядачі мають більше шансів впізнати головного героя і зацікавитися стрічкою. Саме з цієї причини назву фільму про співачку Вітні Х'юстон “I Wanna Dance With Somebody” за два тижні до початку прокату змінили на “Whitney Houston: I Wanna Dance With Somebody” [Rubin, ел. ресурс]. Цікаво, що в українському фільмонімі прізвище співачки вирішили опустити, назвавши фільм «Вітні. Я хочу танцювати з кимось». Іменами людей, чії історії вони розповідають, також названі такі відомі фільми, як «Форрест Гамп», «Елвіс», «Я, Тоня», «Котячі світи Луїса Вейна» та прийдешній фільм «Оппенгеймер». Однак серед біографічних стрічок назви, що характеризують персонажів, все ж не є такими популярними, як серед супергеройських фільмів. Доволі часто можна зустріти такі назви, що описують щось, створене головним героєм, як-от у фільмах «Богемна рапсодія» (“Bohemian Rhapsody” є назвою пісні гурту “Queen”, історія якого розповідається у фільмі), «Тетріс» (історія про творців однойменної гри), «Соціальна мережа» (сюжет розповідає про Марка Цукерберга, творця соціальної мережі “Facebook”). Однак доволі багато назв фільмів цього жанру не вписуються до жодної з цих тенденцій, тому назвати їх домінуючими не можна.

Фільми жахів, також відомі як жахастики або горори, зазвичай мають короткі влучні назви, такі як «Хелловін», «Закляття», «Астрал», «Усміхайся», «Сонцестояння» та інші. Однак оскільки саме фільми цього жанру у випадках касового успіху часто запускають багатосерійні франшизи, такі короткі або односкладні назви властиві лише першим фільмам у серії. Фільмоніми стрічок-продовжень стають довшими, часто отримуючи не тільки порядковий номер, а і підзаголовок, що полегшує виконання назвою

номінативної функції і виокремлення конкретного фільму із великої кількості інших частин серії. Яскравим прикладом такої ситуації є франшиза «Поворот не туди», яка складається із шести фільмів – власне «Поворот не туди», «Поворот не туди 2: Безвихідь», «Поворот не туди 3: Залишені помирати», «Поворот не туди 4: Кривавий початок», «Поворот не туди 5: Кровна спорідненість» і «Поворот не туди 6: Останній курорт». У 2021 році вийшов новий фільм цієї франшизи, який став її перезапуском, і в оригіналі повернувся до короткої назви “Wrong Turn”. Однак в українському прокаті фільм все ж отримав підзаголовок («Поворот не туди: Спадщина»), очевидно, щоб справити на потенційного глядача враження, ніби стрічка все ще є частиною оригінальної серії.

Тенденція робити назви фільмів короткими і такими, що привертають увагу, заради покращення виконання ними рекламної функції, розповсюджена не тільки серед фільмів жахів, а і серед кінострічок інших жанрів. Вважається, що у сучасному світі, де квитки до кінотеатрів переважно купуються в Інтернеті, назва фільму має бути такою, що повністю відображається на екрані смартфона [Rubin, ел. ресурс]. Яскравим прикладом занадто об’ємної назви є вже згаданий фільм «Хижі пташки (та фантастична Харлі Квін)», оригінальна назва якого звучить як “Birds of Prey (and the Fantabulous Emancipation of One Harley Quinn)”. Довжина і перевантаженість цього фільмоніму призвели до того, що під час адаптації його українською мовою частина його була опущена. Навіть у статті на Wikipedia, присвяченій цьому фільму, його повна назва використовується нечасто, замінена на скорочений варіант “Harley Quinn: Birds of Prey” або “Birds or Prey” [Wikipedia, ел. ресурс].

1.3. Поняття «переклад»

Слово «переклад» є широко вживаним і його сенс, незалежно від контексту, є інтуїтивно зрозумілим. Академічний «Словник української мови» подає два основних тлумачення цього слова: 1) дія за значенням «перекладати»; 2) текст, слово, усне висловлювання, а також літературний твір, перекладені з однієї мови на іншу [Словник української мови, ел. ресурс]. Отже, під перекладом ми розуміємо або процес відтворення іншомовного тексту мовою перекладу, або результат цього процесу, представлений у певній формі.

Л. Гончаренко подає наукове визначення перекладу як «праці, спрямованої на передачу певної інформації» з однієї мови на іншу «з метою міжмовної комунікації» [Гончаренко, 2017, с. 197]. Міжмовну комунікацію можна вважати основною ціллю перекладу, як усного, так і письмового. Але це тлумачення включає в себе лише сам процес перекладання, випускаючи його безпосередній результат (у вигляді тексту, усного повідомлення тощо). З іншого боку, для опису результату процесу можуть бути використані інші формулювання (наприклад, «українська версія книги» замість «українського перекладу книги»), тому ця частина тлумачення поняття «переклад» очевидно не є першорядною.

Подібну версію тлумачення перекладу як способу комунікації, не тільки міжмовної, але і міжкультурної, можна зустріти також у Л. Куликової, Т. Насалевич і Т. Харченко, що дає змогу сприймати це поняття як акт не тільки лінгвістичний, а й культурний [Куликова, Насалевич, Харченко, 2018, с. 22]. Згідно з цим визначенням, переклад можна сприймати як інструмент культурного обміну між носіями різних мов. Це в свою чергу сприяє зближенню народів та формуванню загальносвітової культури. З поширенням мультимедіа, що споживаються багатомовною аудиторією, і інтернаціональних компаній, що працюють на міжнародному ринку,

необхідність перекладу для міжмовної комунікації, а також важливість цієї його ролі тільки зростає [Imre, 2012]. Наразі основною мовою міжнародних комунікацій є англійська мова [Бусол, ел. ресурс].

Порівнюючи переклад з адаптацією, Ж. Бастін називає переклад точним, слово в слово відтворенням тексту, що власне і є його основною відмінністю від адаптації, яка є тим самим відтворенням тексту, але при цьому допускає відхилення від тексту оригіналу [Bastin, 2011]. Це визначення перекладу є більш конкретним, але воно також описує його як процес, а не як певний результат цього процесу.

Переклад також можна описати як об'єкт вивчення перекладознавства, але в такому випадку необхідно дати визначення самому поняттю «перекладознавство», що знову вертає нас до початкової проблеми. До того ж, перекладознавство вивчає безліч аспектів перекладу, починаючи з соціологічних та філософських і закінчуючи історією перекладу в певній країні. Отже, спробу визначити переклад таким чином можна називати непродуктивною.

Для цілей нашого дослідження релевантним є таке визначення перекладу – процес відтворення інформації, що подана мовою оригіналу, мовою перекладу, з максимальним збереженням сенсу та структури оригінального повідомлення, що служить для комунікації між носіями різних мов та культур.

Важливими аспектами перекладу є такі його характеристики як еквівалентність і адекватність. Досягнення цих двох характеристик є ціллю будь-якого процесу перекладу.

Еквівалентність, незважаючи на свою важливість для перекладу, є суперечливим поняттям. Д. Кенні у своїй статті, присвяченій цьому питанню, зауважує, що деякі дослідники розглядають еквівалентність як найважливіший аспект практичного перекладу, у той час як інші вважають її виключно теоретичним поняттям, непотрібним і навіть шкідливим для досліджень перекладу [Kennedy, 2011]. Різні погляди на еквівалентність

розглядає також і дослідниця Д. Паноу. Вона зазначає, що еквівалентність тісно пов'язана як з теорією, так і з практикою перекладу і є, загалом, показником «схожості» тексту оригіналу і тексту перекладу [Panou, 2013]. Зі сказаного вище можна зробити висновок, що для досягнення еквівалентності перекладу достатньо зберегти сенс тексту оригіналу, при цьому форма тексту перекладу може бути довільною і не обов'язково дослівно відповідати ані формі оригіналу, ані нормам мови перекладу.

Адекватність же перекладу, на відміну від еквівалентності, має більш чітке визначення. Адекватним перекладом є такий, котрий максимально зберігає як сенс, так і форму оригіналу, не допускаючи при цьому нехтування правилами або нормами мови перекладу. Головним для адекватного перекладу є донесення думки оригіналу у максимально правильній формі [Kenzhebayeva, Nadirova, Seitmetova, 2018].

Отже, згідно із зазначеним вище, можна говорити про еквівалентність перекладу як про складову частину його адекватності. Адекватний переклад обов'язково має бути еквівалентним, адже без еквівалентності неможлива передача думки і сенсу оригінального тексту мовою перекладу.

Під час перекладу використовуються дві основні стратегії, виділені ще у 1995 теоретиком перекладу Лоуренсом Венуті – форенізація (очуження) та доместикація (одомашнення) [Kearns, 2011]. Обидва ці терміни використовуються в українському перекладознавстві. Перша стратегія є стратегією форми, тобто, обираючи її, перекладач часто змушений жертвувати смисловою точністю заради максимально точного відтворення оригінального тексту. Друга ж навпаки, орієнтована на максимально адекватну передачу саме смислу оригіналу, а не його структури [Матузкова, Гринько, Горбатюк, 2020]. Існує також думка, що, незалежно від використаної стратегії, неможливо уникнути доместикації оригінального тексту, оскільки під час перекладу він обов'язково піддається певній культурній трансформації [Kearns, 2011].

Під час використання стратегії форенізації, окрім точного відтворення структури оригінального тексту, робиться акцент на культурі мови оригіналу [Ануріна, 2019, с. 131]. Такий підхід може спричинити труднощі розуміння певних контекстів або завуальованої інформації. Для вирішення цієї проблеми можна використовувати примітки, що пояснюють певні терміни, вислови, чи описи реалій, що є специфічними для культури мови оригіналу. Також серед негативних аспектів форенізації варто зазначити можливі порушення структури мови перекладу, неприродність перекладеного тексту. Основною перевагою цієї стратегії є точне відображення іноземної культури, що сприяє ознайомленню читача з нею, кращому розумінню реалій носіїв мови оригіналу, міжмовній та міжкультурній комунікації [Prasetyo, Nugroho, 2013].

Стратегія доместикації, у свою чергу, використовує етноцентричний підхід, виводячи на перший план культуру мови перекладу. Поняття і явища культури мови оригіналу замінюють на більш близькі і зрозумілі носіям мови перекладу, що робить текст більш простим для сприйняття і допомагає уникнути можливих труднощів із його розумінням [Ануріна, 2019, с. 131–132]. Саме таке спрощення і є основною перевагою стратегії доместикації. Її недоліками можна назвати опущення культурно-специфічних реалій, відсутність у читача можливості здобути нові знання про чужу культуру, а також самостійно інтерпретувати певні незнайомі явища і поняття під час читання, оскільки це вже було зроблено під час перекладу [Prasetyo, Nugroho, 2013].

Доцільність використання форенізації і доместикації перегукується з проблемою використання таких методів перекладу, як вільний і дослівний переклад. Вільний переклад має на меті зробити текст якомога зрозумілішим і правильним з точки зору мови оригіналу, навіть якщо для цього буде необхідно відмовитися від оригінальної форми і пожертвувати певними специфічними культурними елементами. Під час дослівного перекладу більше уваги приділяється саме збереженню форми оригінального тексту,

максимально точному його відтворенню, можливого без втрати сенсу [Wang, 2014]. Дослівний переклад не варто плутати з буквальним перекладом, який є механічним підбором слів і значень, без урахування контексту, логічних зв'язків між членами речення, а також правил мови перекладу. Буквальний переклад є частою проблемою автоматичних перекладачів і в більшості випадків потребує серйозного редагування.

1.4.Перекладацькі трансформації

Британський перекладознавець П. Ньюмарк, класифікуючи методи перекладу, характеризує дослівний і буквальний переклад як підготовчі, такі, що дають первинне розуміння структури мови оригіналу і змісту тексту, і передують власне процесу перекладу. Вільний переклад у цій класифікації описується як такий, що занадто викривлює оригінальний текст, а отже, не є перекладом взагалі [Newmark, 1988].

Окрім згаданих вище вільного, дослівного і буквального методів перекладу, Ньюмарк виділяє також наступні:

1) наслідувальний – метод перекладу, який намагається максимально точно відтворити зміст тексту в рамках обмежень, що накладаються граматикою мови перекладу. При цьому культурно-специфічні поняття мови оригіналу в перекладі зберігається;

2) семантичний – метод перекладу, подібний до наслідувального, але більш гнучкий. Під час використання семантичного методу приділяється більша увага зрозумілості тексту для носіїв мови перекладу, тому допускається заміна культурно-специфічних понять мови оригіналу на нейтральні терміни або описові конструкції;

3) ідіоматичний – метод перекладу, за якого основний сенс тексту оригіналу зберігається, але певні нюанси спотворюються за рахунок використання просторічних виразів або ідіом, які в оригіналі відсутні;

4) комунікативний – метод перекладу, основною ціллю якого є чітко передати контекстуальне значення тексту оригіналу, але при цьому зробити це у доступній та максимально зрозумілій для читача формі;

5) адаптація – метод перекладу, що використовується переважно під час перекладу художньої літератури, п'єс та поезії. Адаптація є найбільш «вільною» формою перекладу, за якої культурно-специфічні поняття мови оригіналу повністю замінюють еквівалентами з мови перекладу [Newmark, 1988].

Спираючись на подані в цій класифікації визначення різних методів перекладу, можна зробити висновок, що у більшості випадків під час перекладу необхідні певні трансформації для кращої відповідності тексту нормам мови перекладу, його зрозумілості тощо. Отже, поняття трансформації також є важливим і потребує уточнення.

Словник української мови визначає трансформацію як зміну, перетворення виду, форми, істотних властивостей чого-небудь [Словник української мови, ел. ресурс]. Це визначення є загальновідомим і загалом дає достатньо чітку відповідь на питання, що таке трансформація, але оскільки наше дослідження присвячене перекладу, то і визначення слід розглядати саме з точки зору мовознавчих дисциплін.

У лінгвістичній енциклопедії О. Селіванової трансформація визначається як основа більшості прийомів перекладу, яка полягає в зміні формальних або семантичних елементів вихідного тексту при збереженні інформації, призначеної для передачі [Селіванова, 2011, с. 844].

Різні дослідники пропонують різні види класифікації перекладацьких трансформацій. У рамках цього дослідження нами буде використана класифікація, що розділяє трансформації на три типи:

- 1) граматичні;
- 2) стилістичні;
- 3) лексичні [Журавель, Хайдарі, 2015, с. 148].

Згадані перекладацькі трансформації є невід’ємною частиною як перекладу в цілому, так і конкретно перекладу фільмонімів. Не завжди є можливість перекласти назву фільму послівно, при цьому не порушивши тих чи інших норм чи правил мови перекладу.

У першу чергу хотілося б охарактеризувати граматичні трансформації, до яких відносяться перестановка, опущення, додавання, та заміна частин мови. Граматичні трансформації під час перекладу часто є необхідними через розбіжності у граматичних системах англійської і української мов, які унеможливають створення адекватного перекладу без внесення певних змін. Функції більшості граматичних трансформацій легко зрозумілі з їх назв: перестановка – це зміна порядку слів відповідно до тексту оригіналу (“Snake Eyes. G.I. Joe Origins” – «Очі Змії: Початок Джі.Ай.Джо»); опущення – трансформація, за якої певне слово присутнє в оригіналі, але відсутнє в перекладі (“Code Name Banshee” – «Банші»); додавання – внесення додаткових елементів у переклад (“Killers anonymous” – «Клуб анонімних кілерів»); заміна частин мови – трансформування частини мови, наявної в оригіналі, в іншу задля відповідності нормам мови перекладу (“Wrath of Man” – «Гнів людський»).

Граматичні трансформації рідко зустрічаються окремо, частіше за все вони поєднуються між собою, утворюючи складні трансформації [Шемуда, 2013, с. 117]. Так під час перекладу назви фільму “Venom. Let There Be Carnage” були одночасно використані такі трансформації, як опущення і додавання, і в український прокат фільм вийшов із назвою «Веном 2. Карнаж». Також як приклад поєднання трансформацій можна навести фільм “After We Fell”, українська назва якого звучить як «Після падіння». У цьому випадку були використані такі трансформації, як опущення і заміна частини мови.

До стилістичних перекладацьких трансформацій відносяться синонімічна заміна, описовий переклад і компенсація. Їх використання може бути зумовлене бажанням перекладача зробити текст перекладу або максимально

відповідним стилістичним нормам мови перекладу, або ж навпаки, зберегти стилістику оригіналу, наскільки це можливо без втрати зрозумілості. Це знову відсилає нас до стратегій доместикації і форенізації.

Синонімічною заміною називають заміну слова мови оригіналу на смисловий відповідник з мови перекладу. Використання цієї трансформації зумовлюється виключно бажанням перекладача і не має істотного підґрунтя. Така трансформація відбулася під час перекладу назви фільму “Freaky”, котра трансформувалася у «Химери» (у цьому випадку відбулася заміна частини мови з прикметника на іменник).

Компенсація є трансформацією, за якою певний елемент тексту оригіналу – слово, словосполучення або речення, якщо мова йде про текст, – передається у перекладі, але іншими засобами, ніж в оригіналі, і не обов’язково в тому ж самому місці тексту [Карпенко, Полюк, 2019, с.158–159]. Це може бути зроблено для уникнення перевантаження тексту, або ж для покращення його зрозумілості чи милозвучності. Так, наприклад, компенсацією скористалися під час перекладу даного уривку з книги «Аліса у країні чудес» Льюїса Керрола: “... *something comes at me like a Jack-in-the-box...*”; «...щось налетіло на мене, як ураган...» [Гордієнко, Михайленко, 2017, с. 84]. У цьому випадку було опущено таке специфічне поняття, як Jack-in-the-box (дитяча іграшка у вигляді коробки, з якої вистрибує лялька на пружині). Натомість неочікувану появу того, що налетіло на героя, описали через порівняння з ураганом.

Описовий же переклад має на меті заміну лексичної одиниці на словосполучення, яке передає ту саму інформацію, але у більш розгорнутому вигляді. За допомогою такої стилістичної трансформації можна уникнути незрозумілості певного поняття для носія мови перекладу. Так, наприклад, фразу “an outdoors person” неможливо перекласти прямо, оскільки отриманий вираз не матиме сенсу в українській мові. Якщо ж вдасться до описового методу, то переклад звучатиме як «людина, що любить проводити час на вулиці».

Особливу увагу хотілося б звернути на лексичні перекладацькі трансформації, до яких відносять конкретизацію, генералізацію, а також цілісне переосмислення понять. Лексичні трансформації використовуються у випадках, коли чітких словникових відповідників недостатньо для створення адекватного перекладу, і є необхідність звертати увагу на контекст. Англійська мова містить велику кількість багатозначних слів, під час перекладу яких саме контекст відіграє найважливішу роль.

Так, саме для вибору правильного контекстуального відповідника часто використовується конкретизація значення – перекладацька трансформація, під час якої слово з ширшим значенням замінюється на слово з вузьким значенням. Яскравим прикладом використання конкретизації під час перекладу фільмонімів є фільм “Force of nature” (буквально – «Сила природи»), котрий отримав українську назву «Ураган». У цьому випадку оригінальне значення зберігається, оскільки ураган, як погодне явище, може називатися силою природи, але надається більш конкретна інформація щодо того, яка саме сила природи фігурує у фільмі.

Прямою протилежністю конкретизації є генералізація – заміна слова з вузьким значенням на слово з ширшим значенням. Використання цих трансформацій може бути зумовлене різними стилістичними нормами мови оригіналу і перекладу, відмінностями у сполучуваності слів, а також у лексико-семантичних системах мов у цілому [Остроушко, 2010, с. 202–204]. Як приклад використання генералізації можна навести фільм “Gunpowder milkshake”, котрий отримав українську назву «Пороховий коктейль». Тут було генералізовано слово “milkshake”, котре прямо перекладається як «молочний коктейль», але у цьому конкретному випадку його було перекладено як «коктель», без вказівки на вид.

Цілісне переосмислення передбачає вираження загального сенсу слова або словосполучення мови оригіналу засобами мови перекладу, які не є словниковими або контекстуальними еквівалентами [Остроушко, 2010, с. 207]. Також така трансформація може бути використана для перекладу

ідіоматичних виразів, прислів'їв тощо. Так, наприклад, стала англійська фраза “in the back of my mind” традиційно перекладається як «у глибині душі», оскільки саме така фраза використовується в українській мові для опису цього явища. Переосмислення є важливим інструментом для виконання перекладом функції міжкультурної комунікації. Використання цілісного переосмислення можна віднести до складових стратегії доместикації.

Висновки до розділу 1

Метою першого розділу було дати чітке визначення основним досліджуваним поняттям – «фільмонім» і «переклад», окреслити їх основні функції, а також охарактеризувати перекладацькі трансформації і визначити, до яких стратегій перекладу вони відносяться.

З наведеної вище інформації можна зробити такі висновки: фільмонім – це назва кінострічки, яка певним чином характеризує її; він може називати персонажа, місце або час подій, або сюжет фільму; фільмонім має номінативну, інформативну та рекламну функції. Деякі жанри фільмів мають специфічні тенденції у присвоєнні кінострічкам певних назв.

Переклад, у свою чергу, є процесом відтворення інформації, поданої мовою оригіналу, за допомогою мови перекладу. Він використовується для міжмовної та міжкультурної комунікації. Під час перекладу спостерігаються дві основні стратегії – форенізація (очуження) і доместикація (одомашнення).

Перекладацькі трансформації є змінами певних елементів тексту оригіналу зі збереженням інформації, призначеної для передачі. Вони поділяються на граматичні (перестановка, опущення, додавання, заміна частин мови), стилістичні (синонімічна заміна, описовий переклад, компенсація) і лексичні (конкретизація, генералізація, цілісне переосмислення). Більшість перекладацьких трансформацій є складовими

стратегії доместикації, оскільки мають на меті зробити перекладений текст якомога зрозумілішим для носія мови перекладу, подекуди жертвуючи для цього специфічними конструкціями чи виразами мови оригіналу.

Інформація, подана в першому розділі, є необхідною для подальшої розгорнутої характеристики способів перекладу англомовних фільмонімів та встановлення найактуальніших із них.

РОЗДІЛ 2. ВИЗНАЧЕННЯ ТЕНДЕНЦІЙ У ПЕРЕКЛАДІ ФІЛЬМОНІМІВ

2.1. Класифікація способів перекладу фільмонімів

Під час перекладу фільмонімів з англійської мови на українську неодмінно використовуються стандартні перекладацькі стратегії форенізації і доместикації, методи перекладу і перекладацькі трансформації, згадані раніше. Але для визначення особливостей, властивих перекладу саме фільмонімів, ми вважаємо за необхідне ввести окрему класифікацію. За цією класифікацією, пропонуємо виділити наступні способи перекладу фільмонімів: переклад без змін, переклад з мінімальними змінами, переклад із опущенням або додаванням певних елементів, переклад із переосмисленням і повна заміна назви [Баркова, 2022, с. 178].

Переклад без змін є найпростішим з цих способів, оскільки він не передбачає застосування перекладацьких трансформацій. Такий спосіб характерний для перекладу фільмонімів, що називають персонажа, або таких, що не мають в собі специфічних граматичних конструкцій або ідіоматичних виразів мови оригіналу, односкладних чи з прямим порядком слів. Приклади: “Fantastic Beasts: The Secrets of Dumbledore” – «Фантастичні звірі: Таємниці Дамблдора»; “Halloween Kills” – «Хелловін убиває»; “Doctor Strange in the Multiverse of Madness” – «Доктор Стрендж у Мультивсесвіті божевілля»; “The Amazing Maurice ” – «Дивовижний Моріс».

Розглянемо більш предметно наведені приклади використання перекладу без змін. Хоча всі наведені фільмоніми є довгими і багатокомпонентними, при їх перекладі не були застосовані перекладацькі трансформації, був збережений навіть порядок слів. Найбільшими змінами, яких зазнали ці назви, було опущення означеного артикля “the” при перекладі фільмоніму “The Amazing Maurice”, а також прийменника “of ” у “Fantastic Beasts: The

Secrets of Dumbledore” у “Doctor Strange in the Multiverse of Madness”. У всіх трьох випадках зміни є настільки незначними, що їх не можна віднести до перекладацьких трансформацій. При перекладі четвертої з наведених назв навіть такі зміни не відбулися, і у результаті прямого перекладу “Halloween Kills” в українській локалізації став «Хелловін убиває». Можна припустити, що використання перекладу без змін може бути зумовлене відсутністю у перекладача бажання ускладнювати свою роботу, змінюючи назви, які змін не потребують, хоча, оскільки мова йде про художній переклад, використання трансформацій не було б помилкою.

Переклад з мінімальними трансформаціями, як зрозуміло із назви, вже передбачає використання певних перекладацьких трансформацій. Використання цього методу передбачає внесення у фільмонім певних змін, що необхідні задля відповідності граматичним і стилістичним правилам мови перекладу, або навіть таких, що необхідними не є. Під час перекладу фільмоніма таким способом можливо використання найчастіше граматичних перекладацьких трансформацій, таких як перестановка слів або заміна частин мови. Приклади: “Texas Chainsaw Massacre” – «Техаська різанина бензопилою», “A Man Called Otto” – «Чоловік на ім’я Отто»; “Downton Abbey: A New Era” – «Абатство Даунтон: Нова епоха»; “The Invisible Man” – «Людина-невидимка». До способу перекладу з мінімальними трансформаціями ми віднесли такі фільмоніми, що потребують зміни порядку слів або заміни частин мови, аби відповідати нормам мови перекладу. Так, під час перекладу назви кінострічки “A Man Called Otto” – «Чоловік на ім’я Отто» – відбулася заміна дієприкметника “called” на іменникову конструкцію «на ім’я», більш притаманну мові перекладу. Уникнути цієї трансформації було неможливо, оскільки використання слова «названий» (прямого перекладу слова “called”) у такому контексті невластиве українській мові. Як альтернативу можна запропонувати варіант «Чоловік, котрого звали Отто», але у цьому випадку все одно відбувається заміна дієприкметника на дієслово, а окрім цього додавання займеннику «котрого».

Прикладом же необов'язкових перекладацьких трансформацій може виступити фільмонім “The Invisible Man”, котрий цілком можна було перекласти як «Невидима людина», не змінюючи порядок слів і частину мови, і ця назва звучала б природно українською мовою. У цьому випадку причиною трансформації назви виступило виключно бажання перекладача.

Переклад із опущенням або додаванням певних елементів полягає у тому, що деякі частини оригінального фільмоніму, що ускладнюють його розуміння, можуть бути опущені, або ж, у випадку недостатньої зрозумілості перекладеного фільмоніма для носія мови перекладу, такі елементи можуть бути додані. Також можуть бути опущені елементи, які, на думку перекладача, не є критично важливими для передачі сенсу фільмоніма. Приклади: “A dog’s way home” – «Шлях додому»; “Dark Phoenix” – «Люди Ікс: Темний Фенікс»; “Palm Springs” – «Зависнути у Палм-Спрінгз» [Баркова, 2022, с. 177];

Нами було прийнято рішення об'єднати переклад з використанням таких перекладацьких трансформацій, як опущення і додавання, в один спосіб перекладу фільмонімів, оскільки ці дві трансформації є подібними за своєю суттю. Опущення або додавання певних елементів під час перекладу назви фільму може бути зумовлено бажанням додати їй інформативності, або ж навпаки, прибрати те, що перевантажує її. Також можливі випадки, коли назва, перекладена прямо, буде звучати гірше, ніж така, що піддалася трансформації. Яскравим прикладом такої ситуації є фільм “The secret: dare to dream”, котрий в українському прокаті отримав назву «Секрет». Ця назва втрачає доволі велику частину закладеної в неї інформації, але при цьому є не такою об'ємною, ніж можливі варіанти прямого перекладу – «Секрет: посмія мріяти» або ж «Секрет: дозволяй собі мріяти». До того ж, локалізація зберігає основний фрагмент англійської назви, тож не можна сказати, що сенс оригіналу повністю ігнорується. Бажання ж додати назві інформативності можна чітко побачити у перекладі назви “Dark Phoenix” – «Люди Ікс. Темний фенікс» [Баркова, 2022, с. 177]. Ця трансформація назви

одразу показує належність фільму до франшизи «Люди Ікс», яка є доволі відомою серед українських глядачів. Таким чином назва привертає увагу тих, хто міг не знати супергеройського імені Темний фенікс, але був знайомий з франшизою, до якої належить ця персонажка. Опущення ж зайвих елементів можна проілюструвати перекладами фільмонімів “A Quiet Place. Part II” – «Тихе місце 2», і “John Wick: Chapter 3 – Parabellum” – «Джон Уік 3». Обидва фільми є продовженнями і мають в складі своїх назв порядкові номери, тому в обох випадках перекладачами було прийнято рішення опустити слова “chapter” («глава») і “part” («частина»), які не несуть певного критично важливого сенсу. У випадку з «Джон Уік» було також опущено підзаголовок цієї частини “Parabellum”, але є всі підстави вважати, що це було зроблено, оскільки попередні два фільми квідрології не мали таких підзаголовків, а тільки порядкові номери, і було прийнято рішення дотримуватися цієї тенденції.

Переклад із переосмисленням використовує стилістичні і лексичні перекладацькі трансформації, замінюючи фільмонім або його частину на близьке за загальним сенсом слово або словосполучення. Приклади: “PAW Patrol: The Movie” – «Щенячий патруль у кіно»; “The good liar” – «Ідеальна брехня»; “Terminator: Dark Fate” – «Термінатор: Фатум» [Баркова, 2022, с. 177];

Переклад з переосмисленням може використовувати лексичні або стилістичні перекладацькі трансформації, замінюючи частину фільмоніму або навіть весь фільмонім, при цьому зберігаючи подібність до оригіналу на рівні сенсу. Так, наприклад, назву анімаційного фільму “PAW Patrol: The Movie ” було перекладено як «Щенячий патруль у кіно» через неможливість адаптувати або перекласти дослівно аббревіатуру “PAW”, котра розшифровується як “pups at work”, тобто «щенята за роботою». Також в оригіналі відбувається гра слів, оскільки “paw” є не тільки аббревіатурою, а і самостійним словом, котре перекладається як «лапа». Переосмислення цієї аббревіатури і заміна її словом «щенячий», хоч і призвела до втрати

закодованої у фільмонім інформації, але при цьому дозволила зберегти смислове навантаження оригіналу. Прикладом часткового переосмислення є переклад фільмоніму “Terminator: Dark Fate” – «Термінатор: Фатум». Перша частина назви є ідентичною як в англійській, так і в українській версії, друга ж відрізняється за змістом, але не за сенсом. Словосполучення “dark fate” перекладається як «темна доля», слово ж «фатум» українською мовою означає наперед визначену, невідворотну долю [Словник української мови, ел. ресурс]. Отже, обидва варіанти назви відсилають до певних подій, що неминуче стануться з героями, до їхньої долі.

Переклад із повною заміною назви навряд чи можна назвати власне перекладом, оскільки відбувається повна заміна фільмоніму на новий, не пов’язаний із оригінальним. Використання цього способу виправдане у випадку, якщо оригінальний фільмонім не є зрозумілим або привабливим для носіїв мови перекладу, а отже, не може повноцінно виконувати свою рекламну функцію. Також існують випадки заміни назви з метою прив’язати фільм до відомої франшизи, до якої він насправді не відноситься, аби привернути увагу потенційних глядачів. Приклади: “Mr. Jones” – «Ціна правди»; “Running with the devil” – «Кокаїновий барон»; “Host” – «Астрал: Онлайн» [Баркова, 2022, с. 178].

Заміна назви не є способом власне перекладу, але тим не менш, зустрічається під час створення української локалізації англійських фільмів. Підстави для заміни назви можуть бути різними – наявність у фільмонімі неперекладних або незрозумілих для носіїв української культури понять, бажання краще репрезентувати сюжет фільму у його назві, або ж чисто комерційна прив’язка фільму до відомої франшизи з ціллю прорекламувати його і привернути увагу більшої кількості потенційних глядачів. Заміна з ціллю прибрати незрозуміле для українців поняття відбулася при перекладі назви анімаційного фільму “Abominable” – «Єті». Саме по собі слово “abominable” перекладається як «огидний», але у західній поп-культурі є частиною поняття “abominable snowman”, тобто снігова людина або єті

[Merriam-Webster Dictionary, ел. ресурс]. В українській масовій культурі така асоціація відсутня, через що і довелося замінити фільмонім на більш відоме поняття «єті». Абстрактна назва фільму “Running with the devil” була замінена на «Кокаїновий барон», оскільки сюжет фільму безпосередньо пов’язаний з наркомафією. Бажання ж видати фільм за частину відомої франшизи можна проілюструвати фільмом “Host”, що в Україні отримав назву «Астрал: Онлайн», хоча не має жодного зв’язку із широковідомою серією фільмів «Астрал» режисера Джеймса Вана. Така заміна назви відбулася з ціллю обманом зацікавити глядачів та прорекламувати фільм.

Ця класифікація буде використана під час подальшого дослідження для визначення тенденцій, що виникають під час перекладу фільмонімів. Метою є отримання статистики щодо використання кожного із схарактеризованих вище способів перекладу назв англомовних фільмів українською мовою і визначення найпопулярнішого з них.

2.2. Аналіз вибірки англомовних фільмонімів, перекладених українською мовою

Для проведення цього дослідження нами була створена вибірка із 400 назв фільмів, що вийшли у 2019 (див. Додаток А1) [https://docs.google.com/document/d/1fEmWazd6rRh3c6JGYieMhNWLnPdKNqf_/edit?usp=sharing&oid=101129036336316727622&rtpof=true&sd=true], 2020 (див. Додаток А2) [https://docs.google.com/document/d/16oOGc1cdefbXz5Z_0noE86bt3Hp25OiT/edit?usp=sharing&oid=101129036336316727622&rtpof=true&sd=true], 2021 (див. Додаток А3) [https://docs.google.com/document/d/1mXqxmp_wjF2krsCjjsMggHSIy0pJexCB/edit?usp=sharing&oid=101129036336316727622&rtpof=true&sd=true] і 2022 (див. Додаток А4) [https://docs.google.com/document/d/1_Q0iaS15doUgVtWStXlwT7zu4ed1ssCh/edit?usp=sharing&oid=101129036336316727622&rtpof=true&sd=true] роках, по 100 фільмів на кожен рік. Усі фільми у вибірці мають англомовну

оригінальну назву, вийшли в український прокат або на стримінгових сервісах у зазначених роках або пізніше, і їхні назви були офіційно перекладені українською мовою. Оригінальні і перекладені назви подані за версією електронного ресурсу kino-teatr.ua.

Назви фільмів з вибірки було розподілено на категорії згідно з поданими у попередньому підрозділі характеристикою. Задля отримання точніших результатів, вибірку за кожен рік було проаналізовано окремо. Результати аналізу подані у таблицях нижче.

Таблиця 2.1.

Частотність використання методів перекладу фільмонімів у 2019 році

Метод перекладу	Кількість випадків використання
Переклад без змін	44
Переклад з мінімальними змінами	11
Переклад з опущенням або додаванням елементів	15
Переклад з переосмисленням	18
Заміна назви	12
Всього	100

Як видно із таблиці 2.1, у 2019 році найчастіше було використано переклад без змін, що має значну перевагу над іншими методами. Другим за частотою використання виявився переклад із переосмисленням, третім – переклад із опущенням чи додаванням елементів, четвертим – заміна назви, а найменш поширеним був переклад з мінімальними змінами.

У 2020 році (див. таб. 2.2), так само як і минулого року, найпоширенішим був переклад без змін. Проте, щодо частоти використання інших методів спостерігаємо відмінні від 2019 року дані. Так, заміна назви була використана вдвічі частіше, ніж минулого року, тим самим ставши другим

найпоширенішим методом. Переклад із опущенням і додаванням був використаний менше, проте зберіг за собою третю позицію у списку. Переклад же з мінімальними змінами і переклад з переосмисленням були використані однаково кількість разів, розділивши між собою позицію найменш поширених методів перекладу фільмонімів у 2020 році.

Таблиця 2.2.

Частотність використання методів перекладу фільмонімів у 2020 році

Метод перекладу	Кількість випадків використання
Переклад без змін	42
Переклад з мінімальними змінами	11
Переклад з опущенням або додаванням елементів	12
Переклад з переосмисленням	11
Заміна назви	24
Всього	100

У 2021 році (див. таб.2.3) переклад без змін так само, як і у попередні роки, займає лідируючу позицію, проте кількість фільмонімів, перекладених таким способом, значно скоротилася, від 44 у 2019 році і 42 у 2020 році до 30. Другим найпопулярнішим методом, як і за рік до того, залишається заміна назви. Переклад із опущенням та додаванням елементів залишається на третій позиції, хоча кількість назв фільмів, перекладених із його використанням, збільшилася з 12 у 2020 році до 20 у 2021. Переклад із мінімальними змінами у 2021 році також був використаний частіше, і є четвертим за частотою використання. Переклад із переосмисленням же залишається найменш використовуваним.

Таблиця 2.3.

Частотність використання методів перекладу фільмонімів у 2021 році

Метод перекладу	Кількість випадків використання
Переклад без змін	30
Переклад з мінімальними змінами	15
Переклад з опущенням або додаванням елементів	20
Переклад з переосмисленням	11
Заміна назви	24
Всього	100

Таблиця 2.4.

Частотність використання методів перекладу фільмонімів у 2022 році

Метод перекладу	Кількість випадків використання
Переклад без змін	49
Переклад з мінімальними змінами	16
Переклад з опущенням або додаванням елементів	9
Переклад з переосмисленням	11
Заміна назви	15
Всього	100

У 2022 році (див. таб.2.4) переклад без змін, як у всі попередні роки, використовується найчастіше, проте кількість використання цього методу значно зросла порівняно з 2021. Таким методом перекладена майже половина проаналізованих назв фільмів 2022 року. Другим за поширеністю методом став переклад з мінімальними змінами, третім – заміна назви, четвертим –

переклад із переосмисленням, а п'ятим – переклад із опущенням чи додаванням елементів. У 2022 році можна спостерігати великий розрив між першим і другим найпопулярнішими методами, тоді як різниця між іншими позиціями в списку не є такою значною.

Таблиця 2.5.

Частотність використання методів перекладу фільмонімів згідно з вибіркою за 2019–2022 рр.

Метод перекладу	Кількість випадків використання	Кількість, %
Переклад без змін	165	41
Переклад з мінімальними змінами	53	13
Переклад з опущенням або додаванням елементів	56	14
Переклад з переосмисленням	51	13
Заміна назви	75	19
Всього	400	100

Отже, незважаючи на невеликі зміни у популярності використання того чи того методу у різні роки, найчастотнішим методом залишається переклад без змін. Під час аналізу вибірки в цілому (див. таб.2.5), а не за окремі роки, було виявлено, що під час перекладу з англійської мови на українську жодних змін не було здійснено у 165 фільмонімах (41%), мінімальні зміни були здійснені у 53 фільмонімах (13%), опущення або додавання елементів відбулося у 56 фільмонімах (14%), часткове або повне переосмислення назви – у 51 фільмонімі (13%), і повна заміна назви – у 75 фільмонімах (19%).

Спираючись на результати аналізу вибірки, можна впевнено сказати, що в цей період часу саме переклад без змін є найбільш поширеним способом перекладу англійськомовних фільмонімів українською мовою. Цей результат залишається незмінним як під час аналізу вибірки повністю, так і під час аналізу окремих її частин.

Окрім вивчення загальних тенденцій перекладу фільмонімів, ми вирішили також дослідити тенденції всередині окремих кінематографічних жанрів. Оскільки таких жанрів існує доволі багато (див. підрозділ 1.2), для аналізу ми вибрали два із них – комедія і жахи, котрі мають доволі яскраво виражені ознаки і їх складно переплутати з іншими жанрами. Як і для визначення англійськомовних і українськомовних назв фільмів у вибірці, для визначення їх жанрів були використані дані електронного ресурсу kino-teatr.ua.

У вибірці з 400 фільмів було визначено 119 комедійних фільмів і 63 фільми жахів. Варто зазначити, що 4 фільми з вибірки були ідентифіковані і як комедії, і як фільми жахів. Під час аналізу методів їх перекладу ці фільми були враховані в обох категоріях.

Аналіз вибірки фільмів, упорядкованих за двома жанрами, показав, що при перекладі назв як комедії, так у фільмів жахів (див. таб.2.6), домінує переклад без змін. Навіть відсоток використання саме цього методу (38% для комедій і 40% для фільмів жахів) виявився близьким до загального показника по вибірці у 41%.

Таким чином, отримані результати аналізу як загальної вибірки, так і вибірок, упорядкованих за двома конкретними жанрами, дають підстави вважати, що найпоширенішим методом перекладу фільмонімів є саме переклад без змін.

Проте серед інших методів існує розбіжність – так заміна назви використовується під час перекладу 27% назв фільмів жахів, тоді як серед комедій цей метод використовується всього у 18% випадків.

Таблиця 2.6.

Частотність використання методів перекладу фільмонімів у комедіях і фільмах жахів

1. Метод перекладу	Використання у комедіях, кількість випадків/кількість у %	Використання у фільмах жахів, кількість випадків/кількість у %
Переклад без змін	45/38%	25/40%
Переклад з мінімальними змiнами	21/18%	8/13%
Переклад з опущенням або додаванням елементів	14/12%	7/11%
Переклад з переосмисленням	17/14%	6/10%
Замiна назви	22/18%	17/27%
Всього	119/100	63/100

Таким чином є підстави вважати, що для найпопулярнішого методу – без змін – цифри майже однакові, але жанрова специфіка впливає на вибір інших, менш частотних методів. Це дає простір для подальших досліджень цих тенденцій шляхом аналізу методів, якими послуговуються під час перекладу назв фільмів інших жанрів. Також певні зміни у виборі методів перекладу спостерігаються під час аналізу вибірок за окремі роки, тож ще одним перспективним напрямком дослідження вважаємо аналіз вибірки на предмет виявлення змін у популярності певних методів перекладу фільмонімів з плином часу.

Висновки до розділу 2

У розділі 2 нами на основі характеристики трьох видів перекладацьких трансформацій була запропонована власна класифікація способів перекладу фільмонімів, базована на виді трансформацій, здійснених під час перекладу англomовного фільмоніму українською мовою. Була створена, систематизована і досліджена вибірка із 400 назв фільмонімів 2019–2022 років випуску, під час перекладу яких були використані всі з поданих способів перекладу фільмонімів. Аналіз вибірки показав, що найбільш поширеним є метод перекладу фільмоніму без змін – таким способом було перекладено 41% назв із вибірки. Аналіз фрагментів вибірки за окремі роки виявив, що з часом популярність окремих методів перекладу фільмонімів змінювалася, хоча найуживанішим і залишався переклад без змін.

Дослідження елементів вибірки, що належали до жанрів комедій і фільмів жахів, показало схожий результат – більшість назв досліджуваних фільмів обох жанрів були перекладені без змін, тоді як частотність вживання інших методів суттєво відрізнялася. Такий результат є задовільним для нашого дослідження і дає підстави для його продовження, із подальшим розширенням вибірки і її аналізом для виявлення можливих тенденцій у виборі методів перекладу назв фільмів залежно від року, у який було випущено конкретний фільм, а також його належності до певного кінематографічного жанру, який ще не було досліджено.

ВИСНОВКИ

У роботі розглянуто теоретичні визначення понять «фільмонім» і «переклад», порівняно позиції різних дослідників з цього питання. Під час дослідження нами було уточнено функції фільмонімів, виділено їхні категорії за значенням, також зазначена відсутність істотних функціональних відмінностей між фільмонімом і заголовком будь-якого іншого художнього твору. Уточнення поняття «переклад» відбувалося шляхом зіставлення думок як українських, так і зарубіжних дослідників, оскільки переклад, хоча і є загальновідомим й інтуїтивно зрозумілим поняттям, має велику кількість функцій і може розглядатися з точки зору різних дисциплін, а не тільки мово-чи перекладознавства. Були схарактеризовані основні стратегії, що використовуються під час перекладу, – форенізація, яка максимально точно відтворює структури оригінального тексту і робить акцент на культурі мови оригіналу, або ж доместикація, що використовує етноцентричний підхід, виводячи на перший план культуру мови перекладу. Окрім цього були класифіковані і описані види перекладацьких трансформацій, котрі можна розділити на три категорії – граматичні, лексичні та стилістичні.

На основі видів перекладацьких трансформацій ми створили власну класифікацію способів перекладу фільмонімів, яка пізніше була використана для аналізу вибірки із 400 фільмів, оригінальні англomовні назви яких були перекладені українською мовою для прокату в Україні. До цієї класифікації увійшли такі методи, як переклад без змін, переклад із мінімальними змінами, переклад із опущенням або додаванням елементів, переклад з переосмисленням і повна заміна назви. Згідно з цим аналізом, нами було визначено найактуальніший спосіб перекладу фільмонімів, а саме переклад без змін, за якого не відбувається перекладацьких трансформацій.

Подальший аналіз вибірки показав, що переклад без змін залишається найактуальнішим методом перекладу незалежно від року випуску

конкретного фільму чи його приналежності до жанрів комедії або фільмів жахів, проте частотність вживання інших методів перекладу фільмонімів змінюється у різні роки і серед фільмів різних жанрів.

Цей результат відкриває перед нами перспективу подальших досліджень, з розширенням вибірки та більш предметним аналізом тенденцій вибору методів перекладу залежно від належності фільму до конкретного жанру, оскільки в цьому дослідженні були згадані лише фільми жахів та комедійні кінострічки. Також під час майбутніх досліджень є можливість визначити наявність чи відсутність закономірностей у змінах популярності методів перекладу фільмонімів залежно від року випуску фільму, оскільки навіть під час аналізу вибірки фільмів за 4 роки помітні певні відмінності, які можуть виявитися більш яскравими у вибірці за більший період часу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ануріна І. Застосування стратегій доместикації й форенізації для передачі імплікатур англомовних художніх творів українською мовою//Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Германістика та міжкультурна комунікація». 2019. №1. С. 130–136.
2. Баркова Т. В. Стратегії перекладу фільмонімів: форенізація чи доместикація?//Збірник статей за матеріалами I Всеукраїнської (НЕ)класичної студентської наукової інтернет-конференції «Мовно-літературний коворкінг» (22 листопада 2022 року), м. Харків. Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2022. С. 176–179.
3. Бусол О. Перспективи законодавчого закріплення англійської мови як мови міжнародного спілкування в Україні. URL: http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=516:movi-mizhnarodnogo-spilkuvannya-v-ukrajini&catid=8&Itemid=350 (дата звернення: 15.12.2021).
4. Гончаренко Л. Сутність поняття «переклад» в міждисциплінарному та перекладознавчому аспектах//Молодий вчений. 2017. №11. С. 196–200.
5. Гордієнко Н.М., Михайленко А.В. Типологія компенсації як засобу перекладацьких трансформацій// Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2017. №30, Т. 2. С. 83–85.
6. Жанр// Словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/zhanr> (дата звернення: 14.04.2023).
7. Журавель Т.В., Хайдарі Н.І. Поняття перекладацьких трансформацій та проблема їх класифікації//Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2015. № 19. С. 148–150.
8. Іваницька Н. Англомовні фільмоніми в українському перекладі//Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. 2021. № 4. Ч. 2. С. 103–111.

9. Карпенко Н. О., Полюк І. С. Лексико-стилістичні трансформації та їх особливості при перекладі текстів офіційно-ділового стилю (двосторонні угоди між Францією і Україною)//Молодий вчений. 2019. № 10. С. 155–160.
10. Кінопортал KINO-TEATR.UA. URL: <https://kino-teatr.ua/uk/> (дата звернення: 21.04.2022).
11. Куликова Л., Насалевич Т., Харченко Т., Переклад як різновид міжкультурної комунікації//Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. 2018. № 2. С. 21–26.
12. Лесневська К. Семантика та функції заголовку художнього твору (на матеріалі оповідання Ф. О'Коннор "The river")//Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2017. № 29. Т. 2. С. 60–62.
13. Матузкова О., Гринько О., Горбатюк Н. Стратегії та аналіз в усному та письмовому перекладі: метод. посіб. Одес. нац. ун-т імені І. І. Мечникова. Одеса: ОНУ, 2020. 67 с.
14. Остроушко О. Лексичні трансформації при перекладі англійських інформаційних текстів українською мовою//Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. 2010. Вип. 5. С. 201–208.
15. Переклад//Словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/pereklad> (дата звернення: 08.12.2021).
16. Савчук Г., Рibaкова Г. Стратегії перекладу назв англomовних кінофільмів та мультфільмів німецькою, українською та російською мовами//Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2018. № 35, Т. 2. С. 82–84.
17. Селіванова О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2011. 844 с.

18. Трансформація//Словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/transformacija> (дата звернення: 27.04.2022).
19. Фатум//Словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/fatum> (дата звернення: 27.04.2022).
20. Фільм//Словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/filjm> (дата звернення: 12.04.2022).
21. Шемуда М. Г. Граматичні трансформації при перекладі англomовного художнього роману Дж. Селінджера «Над прірвою у житті» на українську мову//Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». 2013. Вип. 39. С. 116–118.
22. Abominable snowman//Merriam-Webster Dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/abominable%20snowman> (дата звернення: 27.04.2022).
23. Bastin G. L. Adaptation//Routledge Encyclopedia of Translation Studies/ed. by M. Baker and G. Saldanha. 2nd edition. London and New York, 2011. P. 3–6.
24. Birds of Prey (2020 film)//Wikipedia. URL: [https://en.wikipedia.org/wiki/Birds_of_Prey_\(2020_film\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Birds_of_Prey_(2020_film)) (дата звернення: 19.04.2022).
25. Bondebjerg I. Genres and Genre Theory// International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences. 2nd edition. Volume 9. Oxford: Elsevier, 2015. P. 160–164.
26. Cooper T. The Simone Controversy: The End of Reality?// NMEDIAC: The Journal of New Media and Culture. Vol. 2. Iss. 1. 2003. URL: <http://www.ibiblio.org/nmediac/summer2003/simone.htm> (дата звернення: 21.04.2022).
27. Internet Movie Database. URL: https://www.imdb.com/?ref_=nv_home (дата звернення: 17.04.2023).

- 28.Imre A. Communication through translation//The Proceedings of the Communication, context, interdisciplinarity. Vol. 2. Editura Universității Petru Maior Tg.-Mureș. 2012. P. 1051–1055.
- 29.Kearns J. Strategies//Routledge Encyclopedia of Translation Studies/ed. by M. Baker and G. Saldanha. 2nd edition. London and New York, 2011. P. 282–285.
- 30.Kenny D. Equivalence//Routledge Encyclopedia of Translation Studies/ed. by M. Baker and G. Saldanha. 2nd edition. London and New York, 2011. P. 96–99.
- 31.Kenzhebayeva U., Nadirova G., Seitmetova Zh. Features and differences of adequate and equivalent translation//Journal of Oriental Studies. 2018. № 1. P. 168–174.
- 32.Kovalenko I. M., Oleshkevich I. P., Sazonova V. C., Zabrudska L. M. Peculiarities of English film titles translation and adaptation//Закарпатські філологічні студії. 2022. № 25, Т. 1. С. 102–110.
- 33.Newmark P. A Textbook on Translation. Shanghai Foreign Language Education Press, 1988. P. 45–47.
- 34.Title//Online Etymology Dictionary. URL: <https://www.etymonline.com/word/title> (дата звернення: 21.03.2023).
- 35.Panou D Equivalence in Translation Theories: A Critical Evaluation//Theory and Practice of Language Studies. 2013. № 1, Vol. 2. P. 1–6.
- 36.Prasetyo J., Nugroho A. B. Domestication and foreignization and their impacts to translation//Language Circle: Journal of Language and Literature. 2013. Vol. 8. P. 1–10.
- 37.Rubin R. What's in a Name? Inside the Art and Science of Crafting the Perfect Movie Title//Variety. URL: <https://variety.com/2023/film/features/how-are-movie-titles-decided-hollywood-1235554998/> (дата звернення: 19.04.2023).
- 38.Shi X. The English Film Title Translation Strategies//Journal of Language Teaching and Research. 2014. № 3, Vol. 5. P. 606–610.

39. Wang F. An Approach to Domestication and Foreignization from the Angles of Cultural Factors Translation//Theory and Practice in Language Studies. 2014. № 11, Vol. 2. P. 2423–2427.

02.05.2023

Анотація

Баркова Т. В. Стратегії та способи перекладу фільмонімів з англійської мови на українську

Об'єктом дослідження є фільмонім як репрезентант кінострічки, предметом – стратегії, що використовуються під час його перекладу. Під час дослідження нашою метою було вивчити різні способи перекладу фільмонімів. У ході дослідження були сформульовані визначення понять «фільмонім» і «переклад», виділені функції фільмоніма як заголовка кінострічки, розглянуті різні види перекладацьких трансформацій та на їх основі сформульована класифікація способів перекладу фільмонімів. Проаналізувавши вибірку з 400 фільмонімів, створену за допомогою електронної кінобази сайту «Кіно.Театр.Уа», ми дійшли висновку, що найактуальнішим зі способів перекладу є переклад без використання трансформацій, оскільки таким методом було перекладено 41% фільмонімів із вибірки. Переклад без змін також виявився найпопулярнішим методом перекладу назв комедій і фільмів жахів, проте частотність використання інших методів у цих двох жанрах відрізнялася.

Ключові слова: фільмонім, назва фільму, переклад, перекладацька стратегія, перекладацька трансформація, спосіб перекладу.

Summary

Barkova T. Strategies and ways of translating film titles from English into Ukrainian

The object of research is the film name as a representative of the film, the subject of it is the strategies used in film names' translation. During the study, our goal was to explore different ways of translating film names. During the research we formulated the definitions of the terms "film name" and "translation", highlighted the functions of the film name as the title of the film, considered different types of translation transformations and formulated the classification of film translation methods on their basis. After analyzing a sample of 400 film names, which was created using an online film base provided by the resource "KINO-TEATR.UA", we came to the conclusion that the most relevant of the translation methods is translation without the use of transformations, 41 % of the film names in the sample were translated using this method. It also turned out to be the most popular method to translate the titles of comedies and horror films, but the frequency of other translation methods was different for films of these two genres.

Key words: film name, film title, translation, translation strategy, translation transformation, translation method.